

Tina Šlajpah

Sociolingvistična analiza sinhroniziranih animiranih filmov

Povzetek

Prispevek predstavi problematiko sinhronizacije kot načina jezikovnega prenosa, s posebnim poudarkom na sinhronizaciji različnih jezikovnih zvrsti. Na podlagi analize izbranih celovečernih animiranih filmov ter informacij, pridobljenih od prevajalcev, igralcev in režiserjev, poskuša določiti splošne značilnosti uporabe narečij v slovenskih sinhroniziranih animiranih filmih. Primerjava izvirne in sinhronizirane različice izbranih filmov pokaže, da večina opazovanih likov, ki v sinhronizirani različici uporablja dialekt, v izvirniku le-tega ne uporablja. Narečja so v slovenski sinhronizaciji uporabljena kot element zabave, pogosto pa njihova uporaba služi tudi za prikaz pestrosti skupine likov.

Ključne besede: sociolingvistika, sinhronizacija, animirani film, narečje

Abstract

The article deals with dubbing as a mode of language transition, with special emphasis on dubbing different language varieties. With an analysis of selected computer-animated films and information gathered from translators, actors and directors, it tries to describe general characteristics of the use of dialects in Slovenian dubbed computer-animated films. A comparison of the original and dubbed variants of selected movies shows that the majority of characters that use a dialect in the dubbed versions do not use one in the original. It is shown that dialects are used as an element of entertainment in the Slovenian dubbed versions, as well as helping to present a variety of different characters.

Key words: sociolinguistics, dubbing, animated movies, dialect

1 UVOD

Od šestdesetih let dalje, ko so se na slovenski televiziji pojavile prve nekajminutne risanke, pa do danes je obseg sinhroniziranega programa močno narasel. V zadnjih desetletjih namreč pomemben del filmske industrije predstavljajo t. i. celovečerni animirani filmi, ki so v osnovi namenjeni otrokom, a vedno bolj oblikovani tako, da zabavajo tudi odrasle. Prav v tem žanru se od devetdesetih let dalje v slovenskih sinhroniziranih različicah pojavljajo narečne jezikovne prvine, ki jih prej v tovrstnih filmskih zvrsteh ni bilo.

Sociolingvistične analize, ki bi v svoje središče postavila uporabo različnih jezikovnih zvrsti pri sinhronizaciji, v našem prostoru še ni zaslediti. Članek, ki je nastal na podlagi avtoričinega diplomskega dela,¹ prinaša poskus tovrstne raziskave, ki se osredotoča predvsem na izbiro narečja znotraj sinhroniziranega prevoda. Analiza pokaže, za katere možnosti prevajanja narečja se prevajalci odločajo, ali se njihova uporaba pojavlja tudi tam, kjer je v izvirnem besedilu ni, in s kakšnim namenom se režiserji za uporabo narečja sploh odločajo.

2 OBLIKOVANJE JEZIKOVNIH STALIŠČ IN ODNOSA DO JEZIKA

Pri ugotavljanju namena uporabe narečja se pojavlja tudi vprašanje (pre)hitre stereotipizacije njegovih govorcev oz. oblikovanja predsodkov. Govorcem narečij se namreč pogosto pripisuje družbeni status ali lastnosti, ki ne temeljijo na objektivnih presojah, temveč izhajajo iz njihove rabe posameznih jezikovnih prvin ali govornih različic (Lengar Verovnik 2019: 229). Jezikovna stališča torej ne kažejo odnosa le do jezika, temveč predvsem do jezikovne skupnosti in govorcev določenega jezika oz. varietete. Oblikujejo ali krepijo se preko jezikovnih ideologij, stereotipov, predsodkov in mitov o jeziku (Bitenc 2016: 59–60). Stereotipizacija poteka tako, da se posamezne oblike vedenja, nagnjenja ali (osebne) značilnosti izolira in izvzame iz konteksta, nato pa se povratno pripišejo vsem posameznikom, ki so povezani z določeno skupino ali kategorijo (Pickering in Lockery 2009: 2–4 po Lengar Verovnik 2019: 230).

Prav odnos do slovenskih družbenih govoric oz. sociolektov (med njimi tudi narečij)² je bil v središču raziskave Andreja E. Skubica. Anketiranci so do narečja izkazali idiličen, a hkrati pokroviteljski odnos. Govorce narečij so vprašani dojemali

1 *Sociolingvistična analiza sinbroniziranih animiranih filmov in risank*, mentor red. prof. dr. Marko Stabej z Oddelka za slovenistiko (Šlajpah 2012).

2 Skubic (2005) jih imenuje obrobnii sociolekti podeželja.

kot simpatične, zabavne, duhovite in razumevajoče. Anketiranci, ki so bili visoko izobraženi govorci, so govorce narečij označili za iskrene in odkrite, kar kaže na posebno izrazito idealizacijo ruralne eksistence. So pa ti isti anketiranci imeli govorce narečja pogosto za omejene. Nižje izobraženi anketiranci so te govorce razmeroma pogosto označili celo za neumne (Skubic 2005: 208–209).

Tudi poskusa s tehniko prikritih dvojic med dijaki idrijske in ljubljanske gimnazije sta pokazala, da anketiranci govorko pri uporabi standardnega oz. knjižnega pogovornega jezika v povprečju vrednotijo višje glede statusnih lastnosti (npr. izobraženosti in inteligentnosti), pri uporabi narečja pa glede solidarnostnih lastnosti (npr. prijateljnosti in prijaznosti) (Bitenc 2014a, 2014b).

Kot omenjeno, specifični odnos do jezikovne varietete lahko vodi do stereotipizacije govorca. Če torej želimo doseči specifični odziv naslovnika, lahko k temu vsaj delno pripomoremo tudi s preoblikovanjem govora (Garrett idr. 2003: 2–7).

3 VLOGA SOCIALNIH ZVRSTI V FILMSKI UMETNOSTI

Jezik igra ključno vlogo pri filmski produkciji, ki želi prikazovati sodobno družbo. Variacije, ki lahko vplivajo na vse jezikovne ravnine od fonetične do skladenjske, leksikalne in pragmatične, ustvarjajo razlike med govorci glede na sociološke kriterije, kot so starost, spol, družbeni razred, regija in narodnost. »Ko slišimo nekoga govoriti, takoj ugibamo o njegovem spolu, stopnji izobrazbe, starosti, poklicu in krajevnem poreklu. Nad vsem tem pa je jezik močan simbol nacionalne in etnične identitete« (Spolsky 1999: 181).

Jezikovne značilnosti imajo tako izjemno vlogo tudi pri ustvarjanju stereotipov, vezanih na določene like. Različne jezikovne varietete, značilne za specifične družbene skupine, namreč kažejo na določene lastnosti in življenjske stile. Avdiovizualni produkti na ta način ne le zabavajo, pač pa posredujejo gledalcu tudi določene družbene vrednote (Chiaro 1998; Di Giovanni 2003 po Bruti 2009; Lippi-Green 1997: 85).

3.1 Vloga narečij

Vloga narečij v filmski umetnosti se bistveno razlikuje od vloge nezaznamovane knjižne različice. Odstop od jezikovne norme bi se sicer lahko pojavil zaradi govorčeve pomanjkljive jezikovne kompetence – v filmski umetnosti pa je stilizacija jezika vedno uporabljena s točno določenim namenom.

V zabavnih (televizijskih) prireditvah so narečni in pokrajinski govori pogosto v vlogi popestritve posameznih delov, torej opravljajo stilno funkcijo (Kalin Golob

2009: 519). Lippi-Green (1997: 81–84) izpostavlja, da so narečne zvrsti uporabljene z namenom hitre označitve likov. Karakterizacija se gradi z ustvarjanjem predsodkov, povezanih s specifično regijo, narodom, raso ali ekonomskim statusom. Jezikovna bližnjica do karakterizacije pomeni, da določenih lastnosti ni treba graditi zgolj z dejanji lika in vizualno podobo ter raziskovanjem njegovega motiva. Druga vloga, ki jo lahko ima narečje, je označevanje kraja dogajanja. V tem primeru nima vloge karakterizacije, ampak le nakazuje krajevno dimenzijo. Lippi-Green poudarja, da bi bilo najbolj koherentno, če bi vsi igralci/like istega okolja uporabljali isto narečje, kar pa se zgodi le redko. Po predvidevanjih do uporabe istega narečja ne prihaja zato, ker niso vsi igralci enako sposobni pri oblikovanju prepričljivih naglasov.

Narečje je pogosto sprejeto bolj pozitivno kot nenarečne različice in tudi to je lahko vzrok za njegovo pogostejše pojavljanje (Bishop idr. 2005: 151). V slovenskem prostoru prepozna isti fenomen tudi Vera Smole (2009: 561), ki narečnega idiolektu ne vidi zgolj kot sredstvo za izražanje individualnosti, ampak tudi kot »modni element«.³

4 JEZIKOVNI PREVOD V FILMIH

Preden opredelimo dva tipa jezikovnega prenosa (podnaslavljanje in sinhronizacija), moramo izpostaviti značilnosti jezikovnega prevajanja za filmsko industrijo. Jezik je namreč eden temeljnih elementov filmske govornice, kakovosten prevod pa predpogoj in osnova za ustrezen jezikovni prenos.

Vasja Cerar (1995: 56–59) izpostavlja prevajanje za množične medije kot pomemben del sodobne mednarodne kulturne izmenjave. Gledalec, ki ne pripada kulturi, v kateri je film nastal, ne razume vseh znakov, na katerih sloni pomen filma, in tako je izgovorjeno besedilo edini strukturni del filma, ki ga lahko prevedemo, in tako olajšamo recepcijo filma v drugem jezikovnem okolju. Tuji distributerji zato filme za izvoz opremijo z izčrpnim postprodukcijskim gradivom, v katerem so navedene vsebine in dolžine vseh prizorov in snemalnih postopkov ter tudi dialogi z natančnimi referencami, ki se nanašajo na kritična mesta znotraj besedila ali v širšem jezikovnem in družbenem kontekstu.

Besedilo in njegov prevod torej nista le dodatek, ampak oporni steber filmske vsebine. Filmski prevajalec je postavljen v vlogo urednika in prirejevalca, njegova

---

3 Primer rabe narečja kot privlačnega elementa je bil izkazan tudi na prireditvi Viktorji 2006. Voditeljevo spretno prehajanje med različnimi narečji je spodbudilo večjo gledanost in s tem omogočilo ekonomski uspeh prireditve (Kalin Golob 2009: 519–525).

dejavnost pa poleg neizogibnih tehničnih postopkov vključuje tudi pomembne vidike lingvistične manipulacije. Prevod je tako do neke mere interpretacija filmske vsebine in neposredno vpliva na strukturo celovitega filmskega besedila.

Pri prevajanju za otroke v osnovi naletimo na iste težave kot pri prevajanju za odrasle, čeprav se pojavljajo tudi nekateri specifični vidiki, ki so posledica razlik v vednosti in izkušnjah ter stopnji čustvene zrelosti odraslih/otroških bralcev/gledalcev. V primerjavi z besedilom za odrasle mora besedilo, namenjeno otrokom, upoštevati, v kolikšni meri lahko njegovi naslovniki še sprejmejo značilnosti tuje kulture in njene specifičnosti (Stolt 1978: 132). Pascua-Febles (2006) poudarja, da bi moral biti diskurz vedno predstavljen kot realističen, verjeten in naraven. Ta načela je težko objektivizirati in nekateri prevajalci se z njimi ne strinjajo povsem.⁴

Omenjena dejstva veljajo načelno za prevajanje literature, a jih lahko vsaj delno prenesemo tudi na prevajanje avdiovizualnih produktov, kot so filmi. Skupaj z računalniškimi igrami, radiem, dramskimi igrami ipd. so za otrokov razvoj zagotovo vsaj tako pomembni kot knjige. Pri prevajanju in sinhronizaciji besedila se prevajalci srečujejo z istimi težavami kot pri prevajanju za druga avdiosredstva (radio, gledališke igre ...). Se pa tu težave še povečajo, npr. zaradi potrebe po štetju zlogov, ki se morajo zaradi ujemanja z videoprikazom po dolžini ujemati z besedilom v izvorniku (O'Connell 2010; Zabukovec 1998: 33–34).

4.1 Dileme prevajanja narečij v filmih

Prevajanje posameznih besed ali besednih zvez, ki so povezane s kulturo izhodiščnega jezika, je pogosto najtežja naloga za prevajalca. Rode (1991: 29–30) poudari, da je raba narečja v katerikoli obliki informacija prve stopnje, kar pomeni, da jo mora prevajalec vsekakor ohraniti. Bralac/gledalec mora začutiti, da je bilo besedilo izvornika napisano drugače, kot zahteva knjižni jezik izvornika. Načinov za doseg tega učinka je več – prevajalec se mora vsakič znova odločati med njimi. Rode ponuja štiri možnosti, ki so v veliki meri prekrivne s tistimi, ki jih navaja Epstein (2006). To so:

- Pravopisna in slovnična standardizacija oz. zanemaritev: Odstranitev dialekta in nadomeščanje s standardnim jezikom. Zanj se prevajalec po navadi odloči v primeru, ko je celotno besedilo izvornika napisano v narečju in je avtor želel neko besedilo povzdigniti na raven knjižnega jezika oz. je poskušal narečje standardizirati.

4 »Filmski junaki se namreč v priredbi slovenskih igralcev vedno bolj spakujejo in uporabljajo nižji pogovorni jezik [...]. Režiserji v želji po barvitosti spodbujajo igralce k pretiravanju, da se otroci potem sprašujejo, zakaj junaki govorijo tako »tuje«. V knjižni obliki [...] bi morali, vsaj po mojem prepričanju, junaki govoriti lepše, čeprav ne papirnato. [...] Ravno sinhronizacije so veliko prispevale k temu, da otroci namesto pouličnega žargona, začinjene-ga s kletvicami, iz ust svojih priljubljenih junakov slišijo tudi lepši jezik« (Zabukovec 1998: 36).

- Odpoved narečju: Umetniški učinek, ki ga je avtor izvirnika želel doseči z rabo narečja, se pri tem doseže z rabo kakšne druge ravni jezika. Dialekt nadomesti npr. s kršenjem pravopisa in slovnice, torej z uporabo pravopisnih in slovničnih napak.
- Kompenzacija: Prevajalec narečje v izvirniku le nakaže. S primerno vključitvijo posameznih prvin izbranega narečja skuša opozoriti bralca, da ima opravka z narečjem tudi v izvirniku.
- Nadomestitev: Izvorni dialekt se nadomesti s katerim izmed dialektov ciljnega jezika, ki je geografsko, družbenoekonomsko ali stereotipizacijsko blizu izvirnemu dialektu. To možnost podrobneje opišimo.

Ena od možnosti za prevajanje narečja je t. i. geografsko prevajanje. Pri tem prevajalskem postopku gre za izbiro ekvivalentne regije v ciljni kulturi in znotraj nje za izbiro enega izmed dialektov. Pri tem morajo prevajalci upoštevati dejstvo, da stereotipi in občutja, pripeti na dialekt izvirnega jezika, niso nujno enaki tistim, ki jih bo vzbudil prevod. Pri družbenoekonomskem prevajanju prevajalec prevede npr. jezikovno različico zgornjega sloja v različico jezika, ki jo uporablja višji sloj v ciljnem jeziku. Izvirni in ciljni dialekt nista nujno geografsko povezana, ampak preprosto predstavljata približno enak socialni in ekonomski razred.

Nobena izmed opisanih možnosti ni edina ustrezna. Pri prevajanju narečja se je treba odločiti predvsem, kakšna je njegova funkcija (Newmark 2000: 302–304), kar seveda ni vedno enostavno določljivo. Vsi jeziki tudi nimajo ekvivalentnih dialektov z enakimi stereotipi. Upoštevati moramo tudi zmožnost naslovnikov ciljnega besedila za prepoznavanje pomenov, ki jih predstavlja določeni dialekt. Vse naštetu ponovno poudari zahtevnost prevajanja narečij.

5 SINHRONIZACIJA KOT JEZIKOVNI PRENOS

Jezikovni prenos je lahko vizualni, kar pomeni, da je besedilo položeno na sliko (podnaslavljanje), ali slušni, pri čemer je izvirni glasovni posnetek zamenjan z novim (sinhronizacija). Obe vrsti prenosa imata svoje prednosti in slabosti. Podnapisi so manj vsiljivi, a je prevod zaradi prostorskih in časovnih omejitev pogosto nepopoln. Sinhronizacija je na neki način popoln prevod, a je zaradi tehnične in umetniške zahtevnosti težko izvedljiva kot ustrezna in zadovoljiva preinterpretacija izvirnika. Precej izstopajoča je pri filmih iz nesorodnih kultur, saj združuje nekaj, kar ni združljivo, domači jezik in eksotiko (Vidrih 1995: 69–70).

Že od samega začetka uporabe sinhronizacije kot načina jezikovnega prenosa je bilo ključno vprašanje stroškov. Z ekonomskega vidika velja, da je postopek

sinhronizacije upravičen le, če lahko film spremlja vsaj 20 milijonov gospodinjstev, torej je bila dražja sinhronizacija ekonomsko upravičena zgolj na velikih, enojezičnih področjih (Luyken 1991: 32). Točne informacije o stroških je skoraj nemogoče dobiti, so pa cene za kinematografsko sinhronizacijo na splošno višje, ker zahtevajo večjo natančnost. Ivarsson (1992: 16) ocenjuje, da je podnaslavljanje od deset- do dvajsetkrat cenejše kot sinhronizacija.

Sinhronizacija je danes znotraj evropskega prostora najpogostejša metoda jezikovnega prenosa v Franciji, Nemčiji, Avstriji, Švici, Italiji in Španiji. Postala je sestavni del njihove nacionalne kulture v petdesetih letih, ko se je začela doba televizije. Vedno bolj je prisotna tudi v vzhodni Evropi na Madžarskem, Slovaškem in Češkem, občasno tudi v državah s tradicijo podnaslavljanja, kot npr. v Sloveniji, vendar predvsem za programe, ki so namenjeni otrokom, mlajšim od sedem let, ki še ne morejo brati podnapisov (Franko 2009: 13).

5.1 Sinhronizacija v Sloveniji

Sinhronizacija kot edini način prevoda za tujejezične igrane ali risane/animirane filme je v Sloveniji po *Zakonu o javni rabi slovenščine*, Ur. l. RS 86/2004, 24. člen, predpisana za predvajanja, ki so namenjena predšolskim otrokom. V preteklih letih je *Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011* (Uradni list RS, št. 43/07)⁵ predvidevala tudi poskuse z govorno sinhronizacijo tujih filmov, ki so namenjeni odraslim. Nadaljnji nacionalni programi za jezikovno politiko tovrstnih postopkov eksplicitno niso predvidevali (prim. *Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018*, Uradni list RS, št. 62/13;⁶ predlog *Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2020–2024*).⁷

Po besedah Andreje Hafner so bile prve sinhronizirane risanke v Sloveniji krajše, 5–10-minutne risanke, kjer ni bilo dialogov, ampak je zgodbe interpretiral samo en glas – pripovedovalec (npr. *Cvetlične zgodbe*, *Mala čebelica*, *Jakec in čarobna lučka*). Prva daljša, polurna sinhronizirana risanka, ki je doživela predvajanje v skoraj vseh svetovnih televizijskih hišah, je bila *Čebelica Maja*, ki so jo v slovenskem studiu Viba film sinhronizirali leta 1977 (Belčič 2010: 17). Kasneje je proces sinhronizacije napredoval tako kvalitativno kot kvantitativno. Danes sinhronizacija v slovenščino poteka predvsem v treh studiih. Sinhronizacija krajših risank se večinoma izvaja na RTV Slovenija in v studiu VPK (Videoprodukcija Kregar), za celovečerne animirane filme pa so se specializirali v Studiu Ritem.

5 <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO50>

6 <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO91#>

7 <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/Slovenski-jezik/NPJP20-24n.docx>

Celotni postopek se začne z izborom glasov, t. i. *voice cast*. Režiser skupaj s producentom izbere posameznike, in sicer po navodilih filmskega studia, ki je sinhronizacijo naročil. Posnetke glasov nato pošljejo naročniku v potrditev, pri čemer velja, da so naročniki zelo strogi. Upoštevajo sicer izbor lokalnega studia, a tudi zavrnitve izbranih sinhronizatorjev niso redkost. Najpomembnejše pri izboru igralca je glasovno ujemanje, a so vedno pogostejše tudi zahteve po znanih imenih, v kolikor je tudi v izvorniku liku posodil glas znani igralec. Tako pogosto pride do sodelovanja z zvezdniki, ki niso šolani igralci, tudi zaradi majhnega nabora igralcev (Crnović 2008: 59–60).

Andreja Hafner, urednica animiranih oddaj za otroke na Televiziji Slovenija, izpostavlja težnjo slovenskega prostora, da igralci ne posnemajo interpretacije lika v izvornem jeziku, temveč vdihnejo liku svoj značaj. Prav to neposnemanje prepozna kot največjo vrednost in kakovost slovenskih interpretacij (Trater 2007). Od sinhronizacije animiranega filma *Garfield* dalje (glas Jurija Zrneca) je tako na primer postala stalna praksa lokalizacija govora. Te lokalne posebnosti besedilu junakov dodajo igralci sami. Sploh zvezdniki imajo za improvizacijo veliko možnosti oz. svobode, bralci manjših vlog pa morajo veliko bolj upoštevati navodila režiserja (Crnović 2008: 60).

Tanja Ribič, sinhronizatorica in režiserka, poudarja, da se v risanko trudijo dati kaj slovenskega, kjer je to mogoče. In o procesu lokalizacije pojasnjuje: »V Sloveniji imajo ljudje raje, da risanka ni preveč lokalno vezana. Če je preveč ljubljanskega dialekta, te Štajerci ne vzamejo takoj za svojega. Hkrati pa je potrebno paziti, da jezik ni preveč sterilen. Treba je najti pravo mero in kompromis, da je jezik doživet in univerzalen« (Ivanc 2011).

6 ANALIZA IZBRANIH ANIMIRANIH FILMOV

V raziskavi smo želeli analizirati rabo narečij v sinhroniziranih animiranih filmih. Zanimalo nas je predvsem, zakaj se ustvarjalci odločajo za rabo narečja ter v kateri fazi celotnega postopka sinhronizacije se odločajo za rabo določene jezikovne zvrsti. V analizo smo vključili pet celovečernih animiranih filmov, ki so nastali v produkciji različnih ameriških filmskih studiev od leta 2006 do leta 2011 in so bili v Sloveniji predvajani tako v podnaslovljeni kot v sinhronizirani različici. Slednja je vedno vsebovala tudi določeno število likov, katerih jezikovna različica je približek enega izmed slovenskih narečij. Ti animirani filmi so: *Garfield 2*, *Madagaskar 2*, *Shrek za vedno*, *Jaz, baraba* in *Avtomobili 2*. Veliko podatkov o postopku prevajanja in sinhronizaciji smo pridobili tudi prek pogovora oz. pisne korespondence s prevajalci, režiserji in igralci, ki so sodelovali pri oblikovanju sinhroniziranih različic analiziranih filmov.

V nadaljevanju so zapisi nekaterih govornih dejanj, ki se pojavijo v izbranih animiranih filmih. Gre za replike likov, ki v vseh diskurzih uporabljajo narečje. Izbrali smo nekaj replik, v katerih so narečni elementi jasno prepoznavni. Osredotočili smo se na tiste like, ki govorijo približek enega izmed slovenskih narečij. Pojavljajo se namreč tudi liki, katerih jezik je v celoti tuji ali pa ima tujo zgolj intonacijo in posamezne elemente. Prav tako nismo upoštevali likov z značilnim idiolektom. Edini analizirani lik z zelo izrazitim naglasom, ki ni slovensko narečje, je Gru (*Jaz, baraba*). Ta primer v analizi navajamo kot primer tovrstnih jezikovnih različic s tujim naglasom.

Pri zapisovanju govora, uporabljenega v izbranih odlomkih, smo sledili načinu transkripcije, ki je bil uporabljen tudi za potrebe slovenskega referenčnega govornega korpusa Gos. Zanj smo se odločili, ker je dobro berljiv (bolj kot npr. računalniški simbolni fonetični zapis) in nam omogoča dovolj natančen prikaz narečnih značilnosti glede na potrebe naše analize. V njej smo namreč ugotavljali zgolj narečno skupino, odločali smo se med dolenjsko, gorenjsko, štajersko, koroško, panonsko, primorsko in rovtarsko.

Garfield 2: animirano-igrana družinska komedija, 2006⁸

Lik: McBunny (zajec)

Jezikovna različica izvirnika:⁹ škotski naglas

Jezikovna različica slovenske sinhronizacije: dolenjska

Izvirnik	Sinhronizacija
<i>Oh, you've got enough space laddie, right between your ears.</i>	<i>Ti maš čist dost placa, fantiček, vejš. Med tvojimi uheljnimi.</i>
<i>What's the word Claudius?</i>	<i>Kuga bo dobrga, Klaudi?</i>
<i>Dardgis is sure to make a move on the cat.</i>	<i>Dardžis ga misli olupt kt pamaranča.</i>

Tabela 1: Primer za lik McBunny (zajec) iz animiranega filma *Garfield 2*

Lik zajca je edina žival filmske animacije *Garfield*, ki ima izrazit regionalni, in sicer škotski, naglas. V slovenski sinhronizirani različici je uporabljeno dolenjsko narečje. Predvidevamo, da je bilo pri liku zajca narečje izbrano zaradi:

8 Izvirnik: *Garfield: A Tale of Two Kitties*, režija Tom Hill, 20th Century Fox; režija slovenske sinhronizacije Jernej Kuntner in Jurij Zrnec, produkcija Studio Ritem.

9 Pri določevanju jezikovne različice v izvirnikih nam je pomagala materna govorka angleščine in študentka lingvistike Sarah Marie Agnes Carter.

- nadomestitve za škotski naglas v izvorniku,
- želje po lokalizaciji v slovensko okolje (kar bi lahko delovalo nekoliko nenavadno, glede na to da je dogajalni prostor okolica Londona),
- težnje po humornem učinku.

Zadnja dva razloga sta verjetna tudi za vse ostale živalske like. Zanimivo je, da živali govorijo povsem različna narečja, kljub temu da bivajo na istem posestvu.

Lik: Christophe (gos)

Jezikovna različica izvornika: standardna angleščina (Velika Britanija)

Jezikovna različica slovenske sinhronizacije: štajerska

Izvornik	Sinhronizacija
<i>I've got a bad feeling about this.</i>	<i>Ja mam jako slab občutek. Kaj bo pa zaj?</i>
<i>Oh, he's on the catnip again.</i>	<i>Ja mislim, da je poknjen.</i>

Tabela 2: Primer za lik Christophe (gos) iz animiranega filma *Garfield 2*

Lik gosi, ki v izvorniku uporablja standardno angleščino, v slovenski sinhronizirani verziji govori približek štajerskega govora, ki pa je, tudi zaradi manjšega števila replik, težje določljiv in ne tako tipičen kot pri drugih likih. Vzrok za njegovo uporabo je isti kot pri liku zajca.

Madagaskar 2: animirana akcijska pustolovščina, 2008¹⁰

Lik: babica/nana

Jezikovna različica izvornika: angleščina New Yorka z judovskim/nemškim naglasom

Jezikovna različica slovenske sinhronizacije: štajerska oz. panonska

Izvornik	Sinhronizacija
<i>Brownies Troop 416, Yonkers.</i>	<i>Rod volkulj pri skavutih. Kungota.</i>
<i>You think an old lady can't take of herself'</i> <i>Next time, I won't go so easy on you!</i>	<i>Prokleta mačka. Zaj si moram ftaknit zobe.</i> <i>Naslednjič nem tak nežna s tabo.</i>
<i>What is all this rock'n'roll racket?</i>	<i>Kdo te tute suče toto muziko?</i>

Tabela 3: Primer za lik babica/nana iz animiranega filma *Madagaskar 2*

10 Izvornik: *Madagascar: Escape 2*, režija Eric Darnell in Tom McGarth, DreamWorks; režija slovenske sinhronizacije Jernej Kuntner, produkcija Studio Ritem.

Jezikovna različica izvornika, ki jo uporablja lik babice/nane, je regionalno zaznamovana, in sicer lahko govorimo o dialektu New Yorka, poleg tega pa je v njej zaznati nekatere prozodične značilnosti, ki so tipične za Američane judovskih korenin (Alter Kocker 2020). V slovenski sinhronizirani različici uporablja lik babice eno od štajerskih/panonskih narečij. Vsi ostali člani skupine, katere del je tudi babica, v slovenski verziji ne uporabljajo nobenega izmed narečij, kljub temu da pri istih likih v izvorniku lahko prepoznamo newyorški naglas. Vzroki za uporabo narečja bi lahko bili:

- nadomestilo za judovski naglas v izvorniku,
- humorni učinek.

Poskus lokalizacije preko narečja je tu nesmiseln. Skupina turistov, ki ji pripada tudi babica, namreč večkrat poudari, da je iz New Yorka. Kljub temu pa v sinhronizirani različici babica pojasni, da pripada skavtskemu rodu iz Kungote, kar sicer deluje smešno, a hkrati nelogično, glede na to da lik prihaja iz New Yorka.

Lik: Moto moto (povodni konj)

Jezikovna različica izvornika: angleščina z afroameriškim naglasom (ZDA)

Jezikovna različica slovenske sinhronizacije: dolenjska

Izvornik	Sinhronizacija
<i>Goodness, girl ... you huge.</i>	<i>Pr mej špehovk, tu je pa bujnu.</i>
<i>Let's see. Yeah, well, you know ... you chunky.</i>	<i>Ne vajm. Recimu, da si zelu obla.</i>
<i>Yeah, that's right. We don't have to talk no more.</i>	<i>Ja, vajm, ampak kaj čva se zgovarjat.</i>

Tabela 4: Primer za lik Moto moto iz animiranega filma *Madagaskar 2*

Navodila za sinhronizacijo¹¹ predpisujejo upoštevanje dejstva, da lik uporablja jezikovno različico z mnogimi slovničnimi napakami, kar naj bi mu dajalo »populične kvalitete«. Lik v slovenski sinhronizirani različici uporablja izrazito dolenjsko narečje, kot vzrok za njegovo rabo pa lahko predvidevamo težnjo po humornem učinku.

11 Gre za navodila (ang. *performance notes*), ki jih dobi studio, ki animirani film sinhronizira. Vpogled smo dobili v navodila za animirana filma *Madagaskar 2* in *Shrek za vedno*. (Omogočila prevajalka Vesna Žagar.)

Shrek za vedno: animirana pustolovska komedija, 2010¹²

Lik: Private Jammy (grdobec)

Jezikovna različica izvirnika: standardna angleščina (ZDA)

Jezikovna različica slovenske sinhronizacije: dolensjska

Izvirnik	Sinhronizacija
<i>Let's go, greene!</i>	<i>Ale, grema!</i>
<i>Whoa, where'd you get these?</i>	<i>U, kej si jih pa našu?</i>
<i>Anyone who knows Fiona knows this stuff ain't gonna work on her.</i>	<i>Vsak, ki jo vsej mal pazna, ve, d pr njej tu ne bu užgal.</i>

Tabela 5: Primer za lik Private Jammy (grdobec) iz animiranega filma *Shrek za vedno*

Navodila za sinhronizacijo zvoka predpisujejo, da je glas moški (starost od 30 do 40 let), bil naj bi močan, a hkrati vesel in živahen. Govor, uporabljen v izvirniku, regionalno ni zaznamovan. Prav tako ni opaziti večjih odklonov, ki bi nakazovali, da lik pripada določenemu družbenemu razredu. V sinhronizaciji pa je uporabljena izrazita pokrajinska različica – dolensko narečje. Zaradi majhnega števila replik ga sicer ne moremo natančneje opredeliti, zagotovo pa spada v dolensko narečno skupino.

Predvidevamo, da so vzroki za tovrstno sinhronizacijsko strategijo:

- želja po lokalizaciji v slovensko okolje (kar deluje nekoliko nenavadno, glede na to da je okolje, prikazano v filmu, izrazito tuje, eksotično);
- prikaz pestrosti skupnosti grdobcev, ki naj bi bili zbrani z vseh koncev,
- humorni učinek.

Lik: Brogan (grdobec)

Jezikovna različica izvirnika: standardna angleščina (ZDA)

Jezikovna različica slovenske sinhronizacije: koroška

¹² Izvirnik: *Shrek forever after*, režija Mike Mitchell, Dreamworks; režija slovenske sinhronizacije Jernej Kuntner, produkcija Studio Ritem.

Izvirnik	Sinhronizacija
<i>Fate has delivered us a comrade-in-arms and for that, we are thankful. Suit him up!</i>	<i>Dubil smo novga bojnga tovarša, kr hvaležn bodmo. Oklep nanj.</i>
<i>Welcome to the resistance. We fight for freedom and ogres everywhere.</i>	<i>Zej s pa med odpornki. Borci za svobodo in vse grdobce sveta!</i>
<i>Here it comes. Look at him. That's quite a friend you've got there. I can see why you haven't eaten him.</i>	<i>Zdle bo. Lejte ga, lejte ga. Tvoj prijatu je pa res od sile. Dobr, da ga nis snedu.</i>

Tabela 6: Primer za lik Brogan (grdobec) iz animiranega filma *Shrek za vedno*

Navodila za sinhronizacijo predpisujejo glas moškega, starega okrog štirideset let. Glas naj bi bil globok in močan. Nakazoval naj bi moškega, ki je vodja. Broganov govor v izvorniku ne izkazuje narečnih posebnosti. V slovenski sinhronizirani različici lahko prepoznamo koroški govor. Vzroka za tako odločitev ne moremo določiti, povod za narečje kot tako pa je verjetno enak kot pri predhodnem liku.

Lik: Pisker oz. Cookies (grdobec)

Jezikovna različica izvornika: angleščina z afroameriškim naglasom (ZDA)

Jezikovna različica slovenske sinhronizacije: štajerska oz. panonska

Izvirnik	Sinhronizacija
<i>Here, now make sure they eat up! You can't end tyranny on an empty stomach! Go on. Go!</i>	<i>Hej, na! Pa fse morajo zmazat. S praznim vampom nena rušiš Tirana. Idi zaj! Poj!</i>
<i>Trust me, Fiona. Y'all gonna be really hungry after this ambush, OK? Go and finish your little speech.</i>	<i>Verjami, Fiona. Pa ja bote po zasedbi fsi lačni ko volki, nee? Zaj pa f miru do konca povej.</i>
<i>Hey, everybody. Who wants dessert?</i>	<i>Čujte fsi. Bi kdo sladico?</i>

Tabela 7: Primer za lik Pisker oz. Cookies (grdobec) iz animiranega filma *Shrek za vedno*

Navodila za sinhronizacijo predpisujejo moški glas z ženskimi ali celo transvestitskimi značilnostmi.¹³ Glas naj bi izkazoval afroameriško melodijo, bil naj bi čustven in materinski. Lik Cookieja v izvorniku izkazuje navedene zahteve, vključno z afroameriškim naglasom. V slovenski različici ga je nadomestilo štajersko narečje, najverjetneje govor Maribora. V nasprotju s prejšnjima primeroma iz filma *Shrek za vedno* je tu prvič narečje v prevedeni verziji nadomestilo dialektalni govor v

13 To navodilo se nanaša tudi na njegov značaj v celoti, ne zgolj na glasovne značilnosti.

izvirniku. V angleški različici je bila tudi s pomočjo govora jasno nakazana povezava med delom, ki ga opravlja lik (kuhar), in njegovim družbenim položajem, medtem ko te povezave v slovenski sinhronizirani verziji ni.

***Jaz, baraba: animirana pustolovska komedija, 2010*¹⁴**

Lik: Gru

Jezikovna različica izvirnika: umetna različica angleščine s prozodičnimi prviniami vzhodnih Evropejcev

Jezikovna različica slovenske sinhronizacije: umetna različica s posameznimi elementi, značilnimi za priseljence iz nekdanjih republik bivše Jugoslavije

Izvirnik	Sinhronizacija
<i>Now, I realize that you guys probably heard about this other villain who stole the pyramids. Apparently, it's a big deal. People are calling it the crime of the century and stuff like that. But am I upset? No, I am not! A little, but we have had a pretty good year ourselves. (No, no raises! You are not going to get any raises.) What did we do?</i>	<i>Predvidevam, da ste že slišali za kriminalca, ki je ukradel piramide. Baje je to velika stvar. Ljudje pravijo, da je to zločin stoletja. Bła bła. Skratka ... A sem jezen? Ne, nisem! Malo. Ampak, tudi nam letos ni šlo slabo. In vi, fantje, ste vsi bli odlični. (Ne, ni to mišice. Ne dobite trinajste plače. Ne.) Kaj smo dosegli?</i>
<i>Hello, Mom. Sorry, I meant to call, but ...</i>	<i>Halo, mama. Mistil sem te poklicat, ampak ...</i>
<i>Just so you know, mum, I am about to do something that's very big, very important. When you hear about it, you're going to be very proud.</i>	<i>Samo da veš, mama. Načrtujem nekaj zelo velikega. Zelo pomembnega. Ko boš slišala za to, boš zelo ponosna.</i>

Tabela 8: Primer za lik Gru iz animiranega filma *Jaz, baraba*

Jezikovna različica, ki jo uporablja lik Gruja v izvirniku, je bila umetno ustvarjena za potrebe filma. Sinhronizator izvirnika v angleškem jeziku jo je opisal kot »nekaj, kar naj bi spominjalo na Vzhodno Evropo« (NPR Staff 2010). V težnji, da bi jezikovna različica izkazovala zlobo lika, se je zgledoval po madžarsko-romunskem igralcu Beli Lugosiju. Na vzhodnoevropske vplive kaže tudi samo ime lika, ki je kratica za rusko vojaško obveščevalno službo (*Jaz baraba* (2010). Trivia 2020). Tudi v slovenski različici je uporabljena umetna jezikovna zvrst, v kateri pa lahko prepoznamo posamezne elemente, značilne za priseljence iz nekdanjih republik bivše Jugoslavije. Ti so vidni predvsem na glasovni ravni. Vzrok za uporabo tovrstne zvrsti je težnja po nadomestitvi naglasa v izvirniku s primerno jezikovno različico v slovenskem jeziku.

14 Izvirnik: *Despicable me*, režija Pierre Coffin in Chris Renaud, Universal Pictures; režija slovenske sinhronizacije Dafne Jemeršič, produkcija Studio G.

Avtomobili 2: animirana pustolovska komedija, 2011¹⁵

Lik: Dajz oz. Mater

Jezikovna različica izvirnika: angleščina z juga ZDA (npr. Kentucky)

Jezikovna različica slovenske sinhronizacije: dolenska

Izvirnik	Sinhronizacija
<i>Mater – Tow Mater, that’s who – is here to help you. Hey, Otis!</i>	<i>Vaš Dajz vam bo zmerej pomagal. Kuga je, Otis?</i>
<i>These train tracks ain’t been used in years!</i>	<i>Vlak kle že stu lejt ni vozu.</i>
<i>Hey. What you got here that’s free? How about that pistachio ice cream?</i>	<i>Ti, kuga vse tlele mate? Kuga pa tale sladoled od pistacije?</i>

Tabela 9: Primer za lik Dajz oz. Mater iz animiranega filma *Avtomobili 2*

Dajz oz. Mater v izvirniku uporablja regionalno angleščino, značilno za jug Združenih držav Amerike. Ustvarjalci filma so pri določanju narečja, ki naj bi ga uporabljali pri sinhronizacijah, skupaj z lokalnimi studii iskali tisto, ki nakazuje regijo v posamezni državi, kjer naj bi imeli nadpovprečen delež manj izobraženih prebivalcev. Pri tem pa je bilo treba posebno skrb nameniti temu, da pri izbiri narečja ne bi bili v nobenem primeru žaljivi (Daily Mail Reporter 2011). V slovenski sinhronizirani različici je to narečje postala dolenska, natančneje izansko narečje. Odločitev zanj je sprejel sinhronizator sam – Gojmir Lešnjak. Vzrok pa je bil prav v težnji, da bi nadomestili ameriški naglas odročnega ruralnega območja s primerljivim slovenskim narečjem (Ivanc 2011).

Lik: Avtomobil v delavnici

Jezikovna različica izvirnika: angleščina, tipična za Latinoameričane

Jezikovna različica slovenske sinhronizacije: umetna različica s posameznimi elementi, značilnimi za priseljence iz nekdanjih republik bivše Jugoslavije

Izvirnik	Sinhronizacija
<i>Hey, how far did you make it this time, Otis?</i>	<i>Eee, kako daleč si pa prišel, Otis? Ej, dobra, stari.</i>

Tabela 10: Primer za lik Avtomobil v delavnici iz animiranega filma *Avtomobili 2*

15 Izvirnik: *Cars 2*, režija John Lasseter in Brad Lewis; režija slovenske sinhronizacije Tanja Ribič Đurić, produkcija Studio Ritem.

Zaradi majhnega števila replik je jezikovna različica tako v izvorniku kot v sinhronizaciji težje določljiva. Izvirnik bi lahko opisali kot angleščino, tipično za Latino-američane, prevod pa spominja na slovenščino priseljencev iz nekdanje Jugoslavije. Vzrok zanjo je lahko težnja po nadomestitvi socialne zvrsti izvornika z zvrstjo, ki je primerljiva v slovenščini.

6.1 Narečja v slovenski sinhronizaciji izbranih animiranih filmov

Prevajalki Vesna Žagar in Jolanda Blokar, ki sta prevajali tri izmed petih analiziranih filmov, sta pojasnili, da prevajalci narečij ne prevajajo, razen če so za to podane izrecne zahteve. So pa izhodiščna besedila, ki jih dobijo, opremljena z natančnimi referencami, ki se nanašajo na kritična mesta znotraj besedila ali v širšem jezikovnem in družbenem kontekstu.¹⁶

Nadomestitev izvirnega narečja ali pa dodajanje narečnega govora likom, ki ga v izvorniku niso imeli, se zgodi v studiu, odvisna pa je od režiserja in igralcev samih. Režiserjeva odločitev je lahko zgolj stvar trenutnega navdiha in ne sledi nobenim eksplicitnim sociolingvističnim zakonitostim. Poleg tega na izbiro vplivajo še predlogi ustvarjalcev izvorne različice ter sposobnosti in ideje sinhronizatorja samega.¹⁷

6.2 Vzrok in namen uporabe narečij

Uporaba narečja v filmskih izdelkih naj bi omogočila hitro karakterizacijo – tudi prek stereotipov. Tako je npr. eden od sinhroniziranih likov (Dajz v filmu *Avtomobili 2*) v slovenski sinhronizirani različici uporabljal izansko narečje. Postproduksijsko gradivo izvirnega filma je zahtevalo dialekt regije, kjer naj bi imeli nadpovprečen delež manj izobraženih prebivalcev. Rezultat nadomestila ameriškega naglasa odročnega ruralnega območja s primerljivim slovenskim narečjem je komentiral eden od udeležencev sociolingvistične raziskave Maje Bitenc. Na vprašanje, zakaj Dajz v animiranem filmu *Avtomobili* govori dolenjsko, odgovarja: »Ja, ker je bolj tak kmečki videti« (Bitenc 2016: 263). Dolenjščina iz ust prijaznega starodobnika tako utrjuje idealizirano dožemanje narečnega govorca kot pristnega, simpatičnega, družabnega ipd., hkrati pa nižje vrednotenje njegovih intelektualnih sposobnosti in drugih s statusom povezanih lastnosti.

Analiza filmskih odlomkov pokaže, da večina opazovanih likov, ki v sinhronizirani različici uporablja dialekt, v izvorniku le-tega ne uporablja. Režiserji nekaterih

16 Jolanda Blokar in Vesna Žagar v osebni korespondenci, 2012.

17 Jernej Kuntner, Sebastian Cavazza in Špela Kravogel v osebni korespondenci, 2012.

analiziranih animiranih filmov so sami potrdili, da vidijo narečje predvsem kot element, ki zabava, in sicer predvsem odraslo občinstvo. Režiser Jernej Kuntner pravi, da »dialekt film obogati in ga naredi bolj komičnega. Zdi se mi pomembno, da izkoristimo to, da imamo 50 narečij, ki jih nima nobena država, noben jezik« (Grbin 2020).

Drugi izmed vzrokov za uporabo narečij je težnja po lokalizaciji v slovenski prostor. To sicer velikokrat deluje nekoliko nenavadno, glede na to da je okolje, prikazano v filmu, pogosto izrazito tuje, eksotično. Prihaja tudi do vsebinskega neskladja – npr. lik babice iz New Yorka, ki naj bi pripadala skavtskemu rodu iz Kungote.

Tretji vzrok za uporabo narečij je prikaz pestrosti skupine. Izraža se preko različnih jezikovnih različic, ki jih uporabljajo govorci. Prav uporaba najrazličnejših narečij pa lahko pripelje tudi do nelogičnosti, kot na primer, da skupina živali, ki bivajo v istem okolju in na majhnem prostoru, uporablja povsem različne naglasne različice.

Pri izbiri narečja (po zagotovilih režiserjev) pomislek glede vzbujanja stereotipov ali upoštevanje javnega mnenja o bolj ali manj priljubljenih narečjih ne igra nobene vloge, upoštevajo pa načelo, da v sinhronizaciji ne sme prevladovati zgolj eno narečje.

7 SKLEP

Izbrani liki, ki v sinhronizirani različici obravnavanih filmov uporabljajo dialekt, ga v izvorniku uporabljajo le redko. Narečja so v slovenski sinhronizaciji uporabljena kot element zabave, preko njih se dogajanje lokalizira v slovenski prostor, pogosto pa sočasna uporaba več narečij služi tudi za prikaz pestrosti skupine likov. Pri tem se kot problematično kaže utrjevanje stereotipnega vrednotenja glede določenih jezikovnih različic oz. njihovih govorcev. Glede na priljubljenost sinhroniziranih različic animiranih filmov med slovenskimi gledalci so režiserji z ekipo sinhronizatorjev očitno našli način, kako prav z uporabo narečij pritegniti še več občinstva.

LITERATURA

- Alter Kocker, 2020: Alter Kocker. *TVtropes.org*. <https://tvtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/Main/AlterKocker> (dostop 19. 9. 2020)
- Belčič, Tinkara, 2010: *Kakovost sinhronizacije in gledanost celovečernih animiranih filmov: Diplomsko delo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Bishop, Hywel, Nikolas Coupland in Peter Garrett, 2005: Conceptual accent evaluation: Thirty years of accent prejudice in UK. *Acta Linguistica Hafniensia* 37/1. 131–154.

- Bitenc, Maja, 2014a: Stališča gimnazijcev do slovenskih jezikovnih zvrsti: Raziskava s tehniko prikritih dvojic. *Annales: Anali za istrske in mediteranske študije: Series historia et sociologia* 24/2. 307–318.
- , 2014b: Tehnika prikritih dvojic: Primerjava in kritično ovrednotenje dveh poskusov. *Annales: Anali za istrske in mediteranske študije: Series historia et sociologia* 24/2. 319–330.
- , 2016: *Z jezikom na poti med Idrijskim in Ljubljano*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Bruti, Silvia, 2009: From the US to Rome passing through Paris: Accents and dialects in *The Aristocrats* and its Italian dubbed version. *The Translation of Dialects in Multimedia*. in *TRAlinea: The Translation of Dialects in Multimedia*. http://www.intraline.org/specials/article/From_the_US_to_Rome_passing_through_Paris (dostop 2. 9. 2020)
- Cerar, Vasja, 1995: Prevod kot del filmskega teksta. V: Majda Stanovnik (ur.): *Prevajanje za kino in RTV: 19. prevajalski zbornik*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 56–58.
- Chiario Nocella, Delia, 1998: Talking Disney: Reflections on What Children Watch. V: Carol Taylor Torsello, Louann Haarman in Laura Gavioli (ur.): *British/American Variation in Language, Theory and Methodology*. Bologna. 97–104.
- Crnović, Deja, 2008: Ko Pixarjeva podgana govori štajersko. *Mladina*, 26. 9. 2008. 58–60.
- Daily Mail Reporter, 2011: How Pixar stopped Cars 2 being lost in translation (they sourced dialects in 44 countries to voice country bumpkin truck Mater). *MailOnline*. 20. 6. 2011. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2016425/Pixar-stopped-Cars-2-lost-translation.html> (dostop 19. 9. 2020)
- Di Giovanni, Elena, 2003: Cultural Otherness and Global Communication in Disney Films at the Turn of the Century. *The Translator* 9/2. 207–224.
- Epstein, Brett Jocelyn, 2006: Translating Dialects. *Brave new World: blog about translation, language, literature*. 19. 8. 2006. <http://brave-new-words.blogspot.com/2006/08/translating-dialects.html> (dostop 19. 9. 2020)
- Franko, Anita, 2009: *Primerjava podnaslovljene in sinhronizirane različice animirane komedije Ice Age 2: The Meltdown (Ledena doba 2: Otoplitev): Diplomsko delo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Garrett, Peter, Nikolas Coupland in Angie Williams, 2003: *Investigating Language Attitudes: Social Meanings of Dialect, Ethnicity and Performance*. University of Wales Press.
- Grbin, Branka, 2017: Jernej Kuntner: Ljudje že prepoznajo, katerih risank nisem režiral jaz #intervju. *Siol.net*. 22. 1. 2017. <https://siol.net/trendi/film/jernej-kuntner-ljudje-ze-prepoznajo-katerih-risank-nisem-reziral-jaz-433896> (dostop 2. 9. 2020)
- Ivanc, Staš, 2011: Sinhronizacija risank v slovenščino: najbolj higieničen igralski posel. *Delo.si*. 25. 4. 2011. <http://www.delo.si/druzba/panorama/sinhronizacija-risank-v-sloven-cino-najbolj-higienicen-igralski-posel.html> (dostop 2. 9. 2020)
- Ivarsson, Jan, 1992: *Subtitling for the media: A handbook of an art*. Stockholm: Transedit.
- Jaz baraba (2010). Trivia, 2020: Jaz, baraba, <https://www.imdb.com/title/tt1323594/trivia> (dostop 19. 9. 2020)
- Kalin Golob, Monika, 2009: Razpadajoči modeli: Pogovorne zvrsti na javni prireditvi. V: Vera Smole (ur.): *Slovenska narečja med sistemom in rabo*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko (Obdobja 26). 519–525.

- Lengar Verovnik, Tina, 2019: Stereotipne podobe geografskih in družbenih govoric v medijih. V: Hotimir Tivadar (ur.): *Slovenski javni govor in jezikovno-kulturna (samo)zavest*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete (Obdobja 38). 229–235.
- Lippi-Green, Rosina, 1997: *English with an accent*. New York: Routledge.
- Luyken, Georg-Michael, 1991: *Overcoming language barriers in television: Dubbing and subtitling for the European audience*. Manchester: The European Institute for the Media.
- Newmark, Peter, 2000: *Učbenik prevajanja*. Ljubljana: Krtina.
- NPR Staff, 2010: Steve Carell: Strange Accents And Subtle Departures. *npr.org*, 11. 6. 2010. <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=128413858> (dostop 2. 9. 2020)
- O'Connell, Eithne, 2006: Translating for Children. V: Gillian Lathney (ur.): *The Translation of Children's Literature*. Michigan: Multilingual Matters. 15–25.
- Pascua-Febles, Isabel, 2006: Translating Cultural Reference, The language of Youth People in Literary Texts. V: Jan Van Coillie in Walter P. Verschueren (ur.): *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*. Manchester: St. Jerome Publishing. 111–121.
- Pickering, Michael in Sarah Lockyer, 2009: The ethics and aesthetics of humour and comedy. V: Sarah Lockyer in Michael Pickering (ur.): *Beyond a Joke. The Limits of Humour*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan. 1–26.
- Rode, Matej, 1991: Narečje kot prevajalski problem. V: Aleš Berger, Jaroslav Skrušny in Irena Trenc-Frelih (ur.): *15. Prevajalski zbornik*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 28–31.
- Skubic, Andrej E.: 2005: *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
- Smole, Vera, 2009: Pomen in vloga (slovenskih) narečij danes. V: Vera Smole (ur.): *Slovenska narečja med sistemom in rabo*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (Obdobja 26). 557–563.
- Spolsky, Bernard, 1999: Second-language learning. V: Joshua A. Fishman (ur.): *Handbook of language and ethnic identity*. Oxford: Oxford University Press. 181–192.
- Stolt, Birgit, 1978: How Emil Becomes Michel – on the translation of Children's Books. V: Göte Klingberg, Mary Ørvig in Stuart Amor (ur.): *Children's Books in Translation. The situation and the problems*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Šlajpah, Tina, 2012: *Sociolingvistična analiza sinhroniziranih animiranih filmov in risank: Diplomsko delo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Trater, Tina, 2007: Posojanje glasu Maji, Gargamelu, Nodiju: Intervju z Andrejo Hafner. *RTVSLO.si*, 17. 3. 2007. <http://www.rtvsllo.si/intervju/posojanje-glasu-maji-gargamelu-nodiju/68393> (dostop 29. 9. 2020)
- Vidrih, Nives, 1995: Prevajanje za TV – podnapisi ali sinhronizacija. V: Majda Stanovnik (ur.): *Prevajanje za kino in RTV: 19. prevajalski zbornik*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 68–69.
- Zabukovec, Dušanka, 1998: Poslušajte, otroci. V: Vasja Cerar (ur.): *Prevajanje otroške in mladinske književnosti: 22. zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 33–37.